

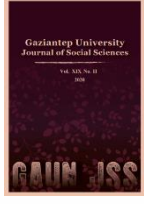
PAPER DETAILS

TITLE: KENT VE ÇEVRE SORUNLARINDA TOPLUMSAL DUYARLILIK: ANTAKYA ÖRNEĞİ

AUTHORS: Yakup BULUT,Zeliha KARACA

PAGES: 1596-1609

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1125743>

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Kent ve Çevre Sorunlarında Toplumsal Duyarlılık: Antakya Örneği*

Social Sensitivity in Urban and Environmental Problems: Antakya Example

Yakup BULUT^a, Zeliha KARACA^{b*}

^a Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Gaziantep / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-0838-4200

^b YL Mezun, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-2167-9951

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 29 Mayıs 2020

Kabul tarihi: 16 Ağustos 2020

Anahtar Kelimeler:

Antakya,
Kent ve Çevre Sorunları,
Toplumsal Duyarlılık

ÖZ

Kent ve çevre sorunları, bir kentin yaşanabilirliği açısından dikkate alınması gereken önemli bir konudur. Her konuda olduğu gibi bu konuda da temel aktör insandır. Diğer bir ifade ile çevrenin sorunlu ya da sorunsuz olması, yaşanabilir veya yaşanamaz hale gelmesi insan eliyle olmaktadır. Bu açıdan insanlar yaptıkları tüm işlerinde aslında kendi geleceklerini tayin etmektedirler. Sağlıklı bir çevrede yaşam sürdürülebilmesi için toplumun tüm fertlerine düşen görevler vardır. Bu görevlerin, özellikle kent ve çevre sorunlarının giderilmesi özelinde düşünüldüğünde, adına “toplumsal duyarlılık” denebilir. Kısacası, kent kimliği, kent kültürü, yaşam biçimleri ve toplumsal duyarlılık ile sürdürülebilir bir çevre arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. İşte bu çalışma, Antakya ölçeğinde kent ve çevre sorunları konusunda toplumsal duyarlılığın ne ölçüde var olduğu, bu konuda yapılan çalışmaların yeterli olup olmadığı, eğitim ve kurumsal ilişkilerin duyarlılığı artırıp artırmadığı, sorunların ve çözümlerin ne olduğu konusunda bir irdeleme yapmaktadır. Elde edilen veriler, frekans yöntemiyle değerlendirildikten sonra birtakım önerilere de yer verilmektedir.

ARTICLE INFO

Article History:

Received May 29, 2020

Accepted August 16, 2020

Keywords:

Antakya,
Urban and Environmental Problems,
Social Sensitivity

ABSTRACT

Urban and environmental issues are an important issue to be considered in terms of the viability of a city. As in every other subject, the main actor is human. In other words, the positive or negative factors associated with the human hand. In this respect, people are actually determining their own future in all the work they do. In order to sustain life in a healthy environment, there are duties for all members of society. Considering these tasks, especially in terms of urban and environmental problems, it can be called social sensitivity. In short, there is a direct relationship between urban identity, urban culture, lifestyles and social awareness and a sustainable environment. This study, on the scale of urban and environmental problems in the Antakya scale, the extent to which social sensitivity exists, whether the studies on this subject are sufficient, whether the education and institutional relations increase sensitivity, and what the problems and solutions are. After evaluating the data obtained by frequency method, some suggestions are given.

* Bu Çalışma Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından 16760 no’lu proje olarak desteklenen Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: zelihakaraca77@hotmail.com

EXTENDED ABSTRACT

In order to create a liveable urban space, it is necessary to solve the problems of the city and the environment and to create social awareness in this regard. However, there is no healthy urbanization process parallel to the rapidly growing urban population, urban zonings, urban development often shaped within the framework of acquiring illegal relations, the insensitivity of local managers regarding urban and environmental problems and the lack of adequate consideration of the demands and expectations from the environment, increasing traffic problems of cities, heavy metals, exhaust gas, inadequacies of urban transportation plans, shortcomings of green areas, and a number of industrial organizations remaining in a scattered line in the city. Many problems such as social sensitivity and unconcern, covering and deferring instead of solving the problem reduce the quality of urban life, as well as creating serious urban and environmental problems. Today, natural habitats are being destroyed by human hands, many issues related to environmental problems negatively affect social life, and even the occurrence of many disasters such as floods, earthquakes, landslides defined as natural disasters is losing its naturalness. No matter from which perspective the situation is analysed, human behaviour is at the heart of these problems. However, although the source of the problem is seen as human beings, it is clear that the solution should still be by human hands. In this context, it is important to have as much social sensitivity as local authorities in solving problems. First, people need to feel responsibility for the cities they live in and make efforts to make these areas liveable. According to the "Polluter pays" principle the person should realize that he is actually the source of the problem. In other words, regardless of the perspective from which the city and the environmental problems experienced are examined, the problem and the solution will be seen in human behaviour. Urban and environmental policies created by taking into account human and human values are gaining value with environmental sensitivity that the inhabitants of that city will show. In other words, if there is a city and environmental problem and this problem is to be resolved, the community needs to be sensitive and aware of it first.

In this context, Hatay, which is the subject of the research and has the quality of a city with many different civilizations, beliefs and cultures, is also among the most populous provinces in terms of population density in Turkey. However, there are many problems that need to be solved regarding urban and environmental problems in Hatay, which shows the qualities of unplanned and distorted urbanization. Problems such as lack of infrastructure, cramped settlements, image pollution and aesthetic-free construction, narrowness of streets, traffic and parking problem, lack of social and green areas, smell pollution experienced in the summer months in the rebel river, and the refugee problem experienced in the city affected by the recent migration wave in Syria must be solved first. Unfortunately, despite being one of the rare cities with a natural beauty and passing through the river, this potential of Hatay is not reflected in the city. It can be thought that urban culture also has an effect on this. Because it is also about showing social sensitivity in urban and environmental problems, cultural structures in cities, habits and lifestyle. In other words, cultural structure can be effective in the perception of urban and environmental problems and in the development of attitudes and behaviours related to it.

This study, themed as "Social Awareness in Urban and Environmental Problems; "Antioch Example", aims to demonstrate how and how much social sensitivity is in the elimination of urban and environmental problems on the Antakya scale. In the interviews, it was observed that the people living in the city got used to living with urban problems. It was understood that the people did not complain much about the situation and accepted this situation. Although it is stated that metropolitan municipalities and district municipalities are working to increase social awareness throughout the province, there is also a problem in creating social awareness in urban and environmental problems. In the individual sense, people themselves do not experience problems, but they show insensitivity in the problems that concern the whole community. In this respect, more activities and efforts are needed in Hatay to raise social awareness against urban and environmental problems. In fact, it is possible to achieve the results of this effort, in other words, overcome the insensitivity experienced in urban and environmental problems with education that begins within the family and spreads to the whole stage of life. The importance of increasing social awareness can be noted both in schools, at events organized by local governments and at events organized by non-governmental organizations. If necessary, sanctions may also be applied to those who cause city and environmental problems. As a matter of fact, it can be said that punishing insensitivity and implementing sanctions are seen as a remedy in solving problems. However, it has been noted that the method of punishment cannot provide continuity in reducing problems and that social awareness should be increased for a permanent solution.

This study titled as, "Social Awareness in Urban and Environmental Problems; Antakya Example", which has been waiting for a permanent solution for years, will contribute to the development of environmental sensitivity in society against urban and environmental problems and will be an example for the studies to be carried out on different scales. In this respect, the study involved the development of urban and environmental problems in Hatay, Turkey, and various levels of studies conducted on these problems from global to local. With this information given in theory, an analysis was carried out after the data obtained from field studies was evaluated by frequency method. In this context, some recommendations are presented in accordance with both theoretical and field information, taking into account both theoretical and field information, stating that studies should be carried out with a participatory approach and social awareness should be increased, rather than individual efforts in urban and environmental problems.

Giriş

İnsanın sağlıklı bir hayat sürmesi için yaşanabilir bir kentsel mekânın ve temiz bir çevrenin olması temel şartların başında gelir. Ancak, nüfus bakımından hızla büyüyen ve fiziki olarak sağlıklı gelişmeyen bir kentleşme süreci, çoğu kez rant ilişkileri çerçevesinde şekillenen kent imarları, yerel yöneticilerin kent ve çevre sorunlarına ilişkin duyarsızlığı ve çevreden gelen talep ve beklentilere duyarsız kalmaları, kentlerde giderek artan trafik sorunları, ağır metaller, egzoz gazları, kent içi ulaşım planlarının yetersizlikleri, yeşil alanların eksiklikleri, bir takım sanayi kuruluşlarının dağınık hatta kent içinde kalması, toplumsal duyarlılık ve nemelazımcılık, sorunu çözme yerine üstünü örtme ve erteleme gibi birçok sorun kentsel yaşam kalitesini düşürdüğü gibi ciddi çevre sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Bugün doğal yaşam alanları insan eliyle tahrip edilmekte, çevre ve çevre sorunlarına ilişkin birçok konu toplumsal yaşamı negatif etkilemekte, hatta doğal felaketler olarak tanımlanan sel, deprem, su baskınları, toprak kaymaları gibi birçok felaketin oluşumu doğallığını kaybetmektedir. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın bu sorunların temelinde insan davranışlarının olduğu görülmektedir. Ancak her ne kadar sorunun kaynağı insan olarak görülse de çözümün de yine insan eliyle olması gerektiği açıktır. Bu bağlamda sorunların çözümünde yerel yöneticiler kadar toplumsal duyarlılığın olması da önemlidir. Öncelikle insanlar yaşadıkları kentlere karşı sorumluluk hissetmeleri ve bu alanların yaşanabilir olması için çaba sarf etmeleri gerekir. “Kirliten öder” ilkesi gereği, aslında sorunun kaynağının bizzat kendisi olduğunu fark etmelidir. Diğer bir ifade ile yaşanan kent ve çevre sorunları hangi açıdan incelenirse incelensin, sorunun da çözümün de insan davranışlarında yattığı görülecektir. İnsan ve insani değerler dikkate alınarak oluşturulan kent ve çevre politikaları, o kentte yaşayanların gösterecekleri çevre duyarlılığı ile değer kazanmaktadır. Diğer bir ifade ile bir kent ve çevre sorunu varsa ve bu sorun giderilmek isteniyorsa öncelikle toplumun o konuda duyarlılık göstermesi ve bilinçlenmesi gerekmektedir. İşte bu çalışma, Antakya ölçeğinde kent ve çevre sorunlarının giderilmesinde toplumsal duyarlılığın nasıl olduğunu ve ne kadar var olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu açıdan çalışmada teorik birtakım bilgilere yer verilmekle beraber esas olarak doğrudan saha çalışmalarından elde edilen verilerin bir analizi yapılmakta ve bazı önerilerde bulunmaktadır.

Kent ve Çevre Sorunları Açısından Toplumsal Duyarlılık

Duyarlılık, bireyin bilinç düzeyi olarak ifade edilebilir ki, bunun temel ölçütü de bireyin bilgi düzeyidir (Kocakurt ve Güven, 2005, s. 35-38; Türksoy, 1991, s. 15-17). Çevre duyarlılığı ise, zaman içinde çevre ve doğa üzerinde oluşmuş çevresel sorunların, toplum tarafından algılanma şekli, bu sorunlara karşı toplumda duyulan rahatsızlıklar ve toplumun bu sorunlara karşı gösterdikleri tepkiler olarak tanımlanmaktadır (Yücel, Altunkasa, Gürçay, Uslu ve Peker Say, 2006, s. 217-228). Bu tepkiler, bireysel olabildiği gibi toplumsal bir nitelik de kazanabilir ki, bu da ancak “çevre duyarlılığı” konusunda toplumsal bilinç düzeyinin artırılması ile mümkündür. Böylesine bir bilinç düzeyinin artırılması, ancak her seviyeye uygun çevre eğitimi verilmesi ile gerçekleştirilir. Kişilerin çevreye karşı gösterdikleri davranış biçimleri onların duyarlılıklarının birer yansıması olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda bireylerin çevre duyarlılığı, etrafta oluşan çevre kirliliğine, yeşil alan konusunda yaşanan sorunlara, aşırı nüfus artışı sonucu oluşan ekolojik dengedeki bozulmalara karşı gösterdikleri davranış şekillerine bakılarak anlaşılabilmektedir. Bugün “çevreyi koruma ve çevrenin sürdürülebilir şekilde kullanımının önemini kavrama”, çevre bilincinin oluşması açısından bir zorunluluktur. Oluşturulacak olan toplumsal bilinç, yaşanan çevresel sorunları önleme veya azaltma konusunda bir takım tutum ve davranışların gelişmesini sağlayacak ve çevre sorunlarının göz ardı edilmesini önleyecektir (Yalçın, 1993, s. 44; Yücel, Uslu ve Say, 2004, s. 110). Böylece sürdürülebilir bir çevre için sürdürülebilir bir çevre bilincinin oluşması sağlanabilir. Bu açıdan, eğer çevre duyarlılığı konusunda bir eğitim seferberliği oluşturulursa, bireylerin ve toplumun çevreye karşı bakış açılarında ciddi bir değişim olacak ve sadece kentsel düzeyde değil aynı

zamanda ulusal, hatta küresel düzeyde bir çevre duyarlılığı oluşturmak mümkün olabilecektir (Çelen, Yıldız, Atak, Tabak ve Arısoy, 2002, s. 421; Kainth, 2009, s. 34-50; Özmen, Çetinkaya ve Çakmakçı, 2005, s. 330-344). Dolayısıyla artan çevre sorunlarına paralel olarak çevre koruma bilinç düzeyinin de artması, beraberinde çevreyi koruma çabalarını da artıracaktır.

Tarihsel süreç içinde kentlerin, genellikle ticari faaliyetleri çerçevesinde ticaret yollarına yakın oluşları ve stratejik konumları ile değer kazanıp büyüdükleri dikkate alındığında (İlkin ve Alkin, 2009, s. 105-109), kent ve çevre sorunlarının ortaya çıkışının da bu faktörlere paralel ortaya çıktığı görülmektedir. Diğer bir ifade ile ekonomik refahın artması, teknolojik gelişmeler, değişen yaşam şartları, hızla artan kentsel nüfus alanları, sanayileşme ve sanayileşmeden çok daha hızlı büyüyen plansız kentsel alanlar, gecekondu ve kent imar konusundaki yanlış politikalar¹ gibi birçok faktör sadece sağlıklı bir kentleşme sürecini değil, aynı zamanda hava, su ve toprak kirliliklerine neden olmuş ve canlı yaşamını tehdit eder hale gelmiştir.

Bu bağlamda Türkiye’de 1950’lerde başlayan ve çarpık kentleşmeye neden olan süreç, 1970’li yıllardan sonra göçlerin de etkisi ile özellikle büyük yerleşim alanlarında büyük çaplı çevre sorunlarının yaşanmasına neden olmuştur. Kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın yetersizliği de eklenince çarpık ve sağlıklı kentleşmenin tohumları atılmış oldu. İş bulma, daha iyi bir hayat standardı yakalama, kentlerin çekiciliği gibi faktörler dikkate alınarak, özellikle Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük kentlere yoğun göçler yaşanmış ve bu da kentlerin kontrolsüz ve hızlı bir şekilde büyümesine neden olmuştur. Bu büyüme, ekonomik anlamda iyi bir gelişme gibi görünse de ani ve hızlı bir nüfus hareketliliğine hazır olmayan kentler, işsizlik, konut, kentleşme, eğitim, kültür vb. alanlarda birçok sorunu beraberinde getirmiştir (Görmez, 1997, s. 46-47; Şişman, 2008, s. 3-4). Diğer bir ifade ile sosyal ve yönetsel sorunların yanı sıra çokça kent ve çevre sorunu meydana gelmiştir. 2007 yılında yayımlanan Birleşmiş Milletler Raporu’nda, yaşanan çevre kirliliğinde insan sorumluluğunun %90 oranında olduğu ileri sürülmüştür (Ayten, 2010, s. 205; Bulut ve Kara, 2017, s. 17). Bununla beraber 1960’lı yıllarda bugünkü anlamda bir çevre kavramı olmadığı için çevre denildiğinde akla daha çok açık alanlar, kaynak kıtlığı, hava kirliliği gibi hususlar gelmekte idi. Günümüzde çoğu ülkenin çevre mevzuatı, çevre bakanlıkları ve çevre ile ilgili birimleri ve örgütlenmeleri bulunmaktadır. Bugün çevre sorunları, artık hem devletlerin hem de toplumların üzerinde önemle durduğu konulardan biri haline gelmiştir. Ancak çevre sorunları kavramının farklı toplumlar tarafından farklı şekillerde algılandığının, algılanma biçiminin, toplumların içinde bulunduğu kültüre göre şekillendiğinin bilinmesi, çevre konusunun niteliklerinin anlaşılmasında önemli bir parametredir (Doyle, McEachern ve MacGregor 2016, s. 2). Aslında hangi kültürde olursa olsun, insanlar yaşadıkları alanların sorunsuz veya en azından az sorunlu olmasını isterler.

Kentlerin geçirdiği evrim dikkate alındığında sağlıklı çevre arayışının temelinde toplumsal kaygıların ve beklentilerin olduğu görülmektedir. Bugünün modern kentlerinin karşı karşıya kaldığı sorunların belki de en önemlisi, toplumun bu kaygılarını giderememek, beklentilerine tam anlamıyla cevap verememektir. Altyapısız bir şekilde hızla büyüyen kentlerde güvenlik, çocuk temelli yerleşim tasarımları, çevre kirliliği, çok katlı ve deprenselliği göz ardı edilen yapılaşmalar, yeşil alanların yetersizliği, kalabalık, hava, çevre ve gürültü kirliliği gibi doğrudan insan yaşamını etkileyen sorunlar görülmektedir. Aslında bu sorunların

¹Gecekondulaşma meşru kabul edilmese de siyasi partilerin bu alanlarla doğrudan ilgilenmeleri ve beklentilerinin olmaları gecekondulaşmayı meşrulaştırmaları ve gecekondu aflat, sadece gecekondu sorununu değil, beraberinde çarpık bir kentleşmeyi, Kıray’ın tabiriyle “kentsel saçaklanmayı” veya Erder’in ifadesi ile “yağ lekeli büyüme” doğurmuştur. Bütün bunlar, kent ve çevre sorunlarının süreklilik arz etmesine ve zamanla kronik hale gelmesine neden olmuştur (Kıray, 1982, s. 353; Erder, 1996, s. 38; Bulut, 1999, s. 77).

birçoğu hem kent yöneticilerinin yanlış politikaları hem de toplumsal yapıların bilinçsizliği ve aç gözlülüğü sonucu oluşmaktadır. Diğer bir ifade ile toplumsal duyarsızlık aslında birçok sorunun da temelini oluşturmaktadır. Bu duyarsızlık insanın en temel hakkı olan “sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını” da elinden almaktadır. İnsanın temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşamak istemesi en doğal hakkıdır. Ancak insanların hayat standartlarını geliştirmek adına doğal kaynakları hor kullanması, sorumsuz ve duyarsız davranması, ulusal ve küresel düzeye çevre ve kentleşme sorunlarına da yol açabilmektedir. Oysaki gelişmişliğin bir ölçütünün çevre duyarlılığı olduğu ve bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ile çevre duyarlılığı arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu söylenebilir.

Toplumsal Duyarlılığın Küresel Boyut Kazanması ve Türkiye

Çevre sorunlarının küresel bir boyut kazandığı günümüzde toplumsal duyarlılıkların da küresel düzeyde olması gerekmektedir. Bugün kent ve çevre sorunları, artık tek başına bir ülkenin sorunu olmaktan çıkmıştır. Küresel çevre sorunları, hemen her ülkeyi ve her toplumu ve yaşamını etkilemektedir. Dolayısıyla sorun, ulusal olmaktan çıkmış küresel bir boyut kazanmıştır. Nitekim bugün Birleşmiş Milletlerin öncülüğünde birçok çalışma, toplantı ve antlaşmalar yapıldığı gibi, toplumlar nazarında da çevreyi korumak konusunda olumlu bir algının geliştiği görülmektedir. Bugün geline nokta insanlık, yaşanan çevre felaketleri ile çevreye verdiği geri dönülmez zararın farkına varmıştır. Bu zararı telafi edebilmenin güçlüğünün de fark edilmesi ile önleyici birtakım tedbirler almak üzere toplumlar, gerek kendi ülke sınırları içerisinde gerekse uluslararası arenada çalışmalar yapmış, toplantılar düzenlemiş, raporlar yayınlamış, ilkeler belirlemiş ve küresel çapta çalışmalara imza atmışlardır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, s. 1).

Örneğin “Kirlenen Öder İlkesi” bu çerçevede geliştirilmiştir. Bu ilkenin temel amaçlarından biri, sanayi faaliyetleri sonucu ortaya çıkan ve insan yaşamını tehdit eden çevresel sorunlara engel olmak için her türlü önlemin alınmasını sağlamaktır ki, 1972’de Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü bu ilkeye dikkat çekmiş ve böylece 1992 Rio Deklarasyonu ile Sürdürülebilir Kalkınma ile ilgili olan “kirlenen öder” ilkesinin temelleri atılmıştır. Nitekim Rio Deklarasyonunda sadeleştirilen on altıncı ilke, “ulusal otoriteler çevre masraflarının karşılanmasına ve ekonomik gereçlerin geliştirilmesine gayret etmelidir. Bunun toplumsal ihtiyaçların ve uluslararası ticaret ve yatırımların şeklini ve akışını bozmamasına dikkat edilmelidir” şeklinde yer almıştır (Tuz ve Kaman, 2019, s. 1-3).

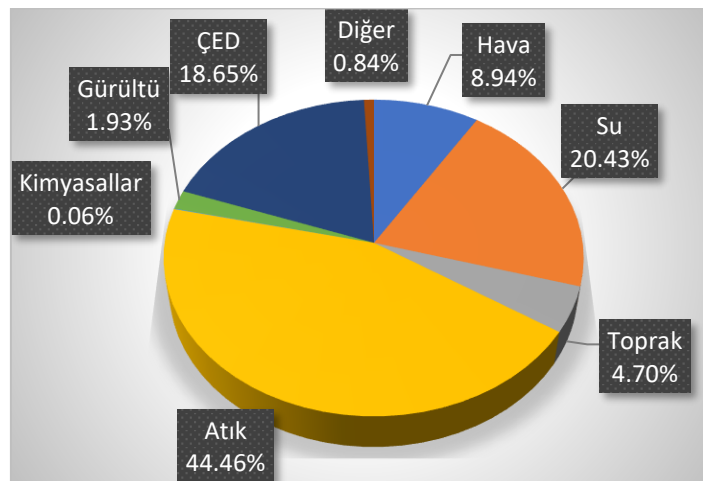
Bu yönüyle “kirlenen öder” ilkesinin amacının sadece çevreye zarar verdiklerinden dolayı kişileri ya da firmaları cezalandırmak olmadığı, aynı zamanda mevcut kıt kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını, çevreye verilen zararların telafisi için gerekli olan finansal kaynağı sağlanmasını da amaçlamaktadır. Ayrıca sanayi sektöründe çevreye duyarlı, temiz üretim yapan firmalar ile çevreye verdiği zararı diğerinden çok daha fazla olan firmaların zararın telafisi noktasında ortaya çıkan maliyetlerin karşılanmasındaki yaşanabilecek adaletsizliği ortadan kaldırmayı amaçladığı da görülmektedir (Efstratios, Papadopoulos, Manos ve Papadopoulos, 2009, s. 5).

Türkiye’de de çevre duyarlılığı konusunda birtakım çalışmalar yapılmaktadır. Ancak genel anlamda çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın artırılmasına ilişkin değerlendirmelerin, düşünme, yazma, tartışma aşamasından öteye geçmesi, planlanan tedbirlerin hayata geçirilmesi gerekmektedir (Atauz, 1994, s. 17-22). Çevre koruma bilinci oluşturma konusunda geç kalındığı, çevre duyarlılığı konusunda yapılan çalışmaların tatmin edici olmadığı, atılan adımların daha çok mevzuat kapsamında ve söylem düzeyinde kaldığı, uygulamada çevre bilincinin yeterince geliştirilemediği ileri sürülse de (Ertan, 2018, s. 1) özellikle bilgi teknolojilerinin bilinçlenme noktasında bir aracı rol oynamaya başlaması, Çevre Bakanlığının girişimleri, çevreci derneklerin etkinlikleri, üniversitelerdeki akademik

çalışmalar, meslek odalarının çevre komisyonları kurması, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin halk ile dayanışma içinde sürdürdüğü faaliyetler gibi birçok oluşum çevre konusunda toplumsal duyarlılığı artıracaktır (Atauz, 1994, s. 21-35). Çünkü çevre sorunlarına karşı duyarlılık, artık insanlığın ortak amacı olmalı ve bu duyarlılık her devletin yasal düzenlemelerine yansımalıdır. Bu açıdan çevre sorunlarına neden olanların ödemesi gereken bedele dikkat çekilmiştir. Örneğin Türkiye’de bu konuda yasal düzey açıkça belirtmiştir. “Kirlenme ve bozulmanın önlenmesi, sınırlandırılması, giderilmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için yapılan harcamalar kirlenme veya bozulmaya neden olan tarafından karşılanır. Kirlenmenin kirlenmeyi veya bozulmayı durdurmak, gidermek veya azaltmak için gerekli önlemleri almaması veya bu önlemlerin yetkili makamlarca doğrudan alınması nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan gerekli harcamalar 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre kirletenden tahsil edilir.” (Çevre Kanunu (m.3/g)) demek suretiyle bu konuya dikkat çekmiştir. Yine: “Kirlenme ihtimalinin bulunduğu durumlarda ilgililer kirlenmeyi önlemekle; kirlenmenin meydana geldiği hallerde kirlenme, kirlenmeyi durdurmak, kirlenmenin etkilerini gidermek veya azaltmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler.” (Çevre Kanunu (m.8)) hükmüyle “kirlenme öder” ilkesini düzenlemiştir. Bu düzenlemenin hayat geçirilmesi ve üretilen politikaların işlevselliğini, denetimini ve takibini sağlamak görevi de Çevre ve Şehircilik Bakanlığına verilmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018, s. 1). Dolayısıyla çevre duyarlılığı, yasal, yapısal, toplumsal ve kültürel boyutları olan ve ulusal ve küresel iş birlikleri gerektiren bir konu olmuştur.

Hatay’da Kent ve Çevre Sorunlarına İlişkin Toplumsal Duyarlılık

Hatay Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü’nün 2017 yılına ait il çevre durum raporunda çevre denetimleri ile ilgili yaptığı çalışmalara yer vermiş ve bu raporu 2018 yılında yayımlamıştır. Rapora göre 2017 yılı içerisinde gerek Başbakanlık İletişim Merkezi aracılığı ve ALO 181 şikâyet hattı aracılığı ile gerekse yazılı dilekçe ile İl Müdürlüğü’ne çevre kirliliği ile ilgili gelen şikâyet dilekçelerine istinaden 2872 sayılı Çevre Kanunu ve bu kanun kapsamında yayımlanmış yönetmelikler çerçevesinde denetimler gerçekleştirildiği bildirilmiştir. Bu bağlamda il genelinde Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından aşağıdaki şekilde belirtilen konularda para cezaları uygulanmıştır.

Şekil 1: Hatay İli 2017 Yılı Çevre Durum Raporu (Hatay Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018, s. 111)

Şekilde görüldüğü gibi duyarlılık konusunda yapılan şikâyetler ile halkın farklı çevre konularında duyarlılık gösterdiği söylenebilir. Ancak sorun ortaya çıkmadan gerekli denetimlerin sağlanması için sadece birey olarak kendimizle ilgili sorunla karşılaştığımız

zaman değil, toplumun ve yerel halkın tamamını ilgilendiren hemen her konuda duyarlı davranmamız gerekmektedir.

6360 sayılı yasa ile büyükşehir statüsü kazanan Hatay, oldukça geniş ve dağınık bir yerleşim sergilemektedir. Gerek mesafelerin birbirinden uzak olması gerekse nüfus yapısı ve sayısı bakımından diğer illerden oldukça farklı bir durumdadır. Bu açıdan ilçeler arasında koordinasyonun sağlanması da oldukça zor olmaktadır.

Bununla beraber yapılan araştırmalarda (Arıkboğa, 2007, s. 31) Hatay'ın kent ve çevre sorunlarını azaltma yönünde çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Ana arterlerde yapılan asfalt çalışmaları, yolların bakımı ve kaldırımların düzenlenip yeniden yapılması temiz bir kent yönünde atılan adımlar olarak değerlendirilebilir. Ancak genel ve düzenli bir kent görünümüne sahip yeniliklerin halen yapılamadığı ve bunun da kent ve çevre sorunları açısından ciddi sorun teşkil ettiği de söylenebilir. Toplumsal duyarlılığın da yeterli olmadığı dikkate alındığında gerek büyük şehir gerekse ilçe düzeyinde kent ve çevre sorunları konusunda halkın duyarlılığını artırma yönünde yapılan çalışmalar da yeterli değildir.

Zaman zaman bu sorun siyasi karmaşıklığa, büyükşehir belediyesi ile ilçe belediyelerinin farklı partilerden olması ve çekişmenin oluşması nedeniyle farklı uygulamalara ve büyük şehir yönetimi ile ilçe belediyeleri arasında bir yetki karmaşasına bağlansa da (Bulut ve Dönmez, 2019, s. 39), kültürel bir duyarsızlık olduğu da söylenebilir.

Hatay'da görülen çevre sorunları incelendiğinde hava, toprak, su kirliliği, endüstriyel ve evsel katı atıklar, endüstriyel ve evsel atık sular, yağmur suyu toplama ve altyapı, endüstriyel hava kirliliği, ısınma kaynaklı hava kirliliği, inşaat yıkıntıları ve hafriyat atıkları, plansız kentleşme ve görüntü kirliliği, Asi nehrindeki kirlilik en önemli sorunlar olarak devam etmektedir (HÇŞİM, 2015, s. 108-111). Ayrıca kentteki hızlı nüfus artışına bağlı olarak yaşanan plansız çarpık kentleşme, gecekondulaşma, altyapı yetersizliği, trafik sorunu, otoparkların az oluşu, düzensiz kaldırımlar, daracık yollar, park ve yeşil alanların azlığı, sokak temizlik kültürünün olmaması, şehrin gündüz köylerden aşırı göç alması, özellikle yaz aylarında debisi düşen ve çok kirlenen Asi nehrinden kaynaklanan koku kirliliği de diğer önemli sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır (Kaypak, 2015, s. 20). Toplumsal duyarlılık artmadığı sürece bu sorunların devam edeceği söylenebilir.

Araştırma Alanı Hakkında Bazı Notlar

Hatay ili nüfus bakımından, 2019 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 1.628.894 kişidir. (TÜİK, 2019). Verimli arazilere ve sıcak bir iklime sahip olan Hatay, TÜİK verilerine göre tarımsal alan bakımından Türkiye'nin 41. ilidir (TÜİK, 2014). Hatay girişi ve çıkışı aynı yerden olan tek kenttir. Yüz ölçümü "*dağın bu yakası*", "*dağın öbür yakası*" gibi doğal bir bölünme alanına sahiptir (Bulut ve Dönmez, 2019, s. 4). Çok farklı medeniyetlerin ve inançların yaşadığı ve halen de yaşamağa devam ettiği bir kenttir. Bununla beraber Suriye ile büyük ölçüde sınırdaş olması ve akrabalık ilişkilerinin fazla olması nedeni ile Suriye krizinden sonra en fazla Suriyeliyi barındıran kenttir. Doğal alanları, iklimi, verimli tarım arazileri olmakla beraber gerek kentsel mekânın konuşlandığı ve gerekse kentin yapılaşma alanının yayıldığı yer bakımından oldukça düzensiz bir kent görünümündedir. Daha önce belirtilen kent ve çevre sorunları nedeniyle, kendi potansiyelini göstermekten uzak olan kent, oldukça düzensiz bir görünümü arz etmektedir. Diğer bir yaklaşımla ortasından nehir (Asi Nehri) geçmekle beraber kent estetiğine böylesine bir nimetin yansıtılamadığı bir kenttir. Kısaca her şeyi olan ama her şeyden yoksunmuş gibi görünüm veren bir kenttir. Böylesine pozitif ve negatif örnekleri bünyesinde barındıran kentlere rastlamak çok zordur.

Hatay'ın merkez ilçesi olan Antakya, 377.793 (Hatay Valiliği, 2018) kişilik nüfusu ile Hatay iline ait genel özellikleri içinde barındıran, gerek tarihi dokusu, gerek sosyal yapısı

gerekse yerleşim mekânı olarak Türkiye’de çok farklı bir konuma sahip olan kentlerin başında gelmektedir. Hatay ve özelde Antakya, kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılık açısından incelendiğinde yukarıda bahsedilen sebepler nedeni ile kent sakinlerinin çevre sorunlarına yeterince duyarlılık göstermedikleri veya bu konuda çelişkili bir anlayışa sahip oldukları görülmektedir. Diğer bir ifade ile çevre duyarlılığı ve toplumsal bilinç sorunu olarak görülmesi gereken konularda hassasiyetlerinin zayıf olduğu görülmektedir. Örneğin yerlere tükürülmesi, yayalar tarafından yerlere çöp atılması, arabalardan yollara çöp atılması, apartman giderlerinin sokağa salınması gibi çevreyi kirletici davranışların sorun olarak görülmemesi veya normal, sıradan bir olaymış gibi algılanması, kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın zayıf olduğunu göstermektedir. Bu açıdan kent ve çevre sorunları konusunda toplumsal duyarlılığın artırılması konusunda çaba sarf etmek gerekmektedir.

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmanın amacı, Antakya ölçeğinde toplumun kent ve çevre duyarlılığı konusunda ne derece duyarlı olduklarını, algılarının hangi düzeyde olduğunu ve kent ve çevre sorunları karşısında görüş ve yaklaşımlarının neler olduğunu ortaya koymaktır. Araştırmada Tesadüfi Örneklem Yöntemi” kullanılarak bir anket uygulanmıştır. Bu anket, Antakya’da yaşayan ve burayı temsil ettiği düşünülen ve orta gelir grubu sınıfına dahil olan, çoğunluğunu esnaf kesiminin oluşturduğu, yaşam standartlarının birbirine benzediği, sıradan vatandaşların oluşturduğu yerleşim yerleri olan şehir merkezinde, kentin tümünü temsil yeteneği olan Köprübaşı mevkiinden başlayarak, stadyum kenarından 75. Yıl Bulvarına, oradan da Ekinciler Mahallesinin bir bölümünü içine alan güzergâhta bulunan 300 kişiye uygulanmıştır. Anket uygulananların 170’i bayan, 130’u erkektir. Araştırmanın analizinde “frekans yöntemi” ve “varyans” analizi yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca anketlere ek olarak toplumda doğrudan doğruya kent ve çevre ile alakalı ve sorumluluğu olan belediye üst düzey çalışanları, belediye meclis üyeleri, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü yöneticilerinin de ayrıca görüşlerine başvurulmuş ve birtakım gözlemlerde bulunulmuştur. Anketleri değerlendirirken bu gözlem ve görüşlerden elde edilen veriler de dikkate alınmıştır.

Bulgular

Burada araştırmaya katılanların kişisel özellikleri ve çevre duyarlılığı konusundaki görüş ve yaklaşımları bağlamında elde edilen verilerinin analizi yapılmaktadır.

Ankete Katılanların Kişisel Özellikleri

Araştırmaya katılanların %43,3’ünün erkek, %56,7’sinin bayan olduğu, yaş grupları açısından genelde orta yaş grubunda kümelendiği (21-50 %89), eğitim düzeyleri farklı olsa da genellikle orta öğretim (%33), ve yükseköğretim (ön lisans ve lisans %43) düzeylerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Çalışma alanları dikkate alındığında kamu çalışanlarının (%41) ve serbest çalışanların daha fazla olduğu (%27) görülmeyle beraber %24’lük bir kısmın çalışmıyor olması dikkat çekicidir. Gelir dağılımı bakımından genelde orta sınıf gelir düzeyi ve düşük gelir düzeyine sahip oldukları söylenebilir. Nitekim katılanların sadece %25’i 4000 TL ve üzeri gelire sahip iken katılımcıların %75’inin bu tutarın altında gelirinin olduğu görülmüştür. Ayrıca katılımcıların %90’ının uzun süredir Antakya’da ikamet ettiği görülmüştür.

Çevreye Duyarlılık Durumu ve Öncelikler

Katılımcıların çevre duyarlılığının önemli ölçüde yüksek olduğu (%59) görülmeyle beraber, kısmen duyarlı olanların (%31,7) veya hiç duyarlı olmayanların da (%9,3) olduğu görülmektedir. Anket verilerine rağmen yapılan gözlemlerde çevre duyarlılığı konusunda genel bir sorun olduğu söylenebilir. Nitekim kentin birçok yerinde özellikle yollarda, refüjlerde, parklarda, sokaklarda yerlere çöp atılması, yerlere tükürülmesi, apartman giderlerinin sokağa salınması vb. çevre kirletici birçok unsura rastlanmakla beraber, katılanların %60,3’ü “yerlere

çöp atmadığını” ve çevreyi tahrip etmemeye özen gösterdiğini (%22,7) ifade etmiştir. “Çevreyi kirletenleri uyarıyorum” şeklinde yanıt verenler %11,3 ‘lük bir dilimi oluştururken çok az da olsa %5,7’lük bir dilim “geri dönüşümlü maddeleri diğerlerinden ayırarak” değerlendirdiğini belirtmiştir. Çevrenin korunmasına ilişkin başta belediyeler olmak üzere ilgili kurum yöneticileri ile yapılan görüşmelerde, çevre duyarlılığı konusunda istenildiği takdirde okullarda çevre eğitimi hizmetlerinin verildiği, her yıl 5-11 Haziran çevre günü etkinliklerinde hafta boyunca gerek görsel pankartlar ile gerek çeşitli eğitici etkinlikler ile çevre konusunda bilinçlendirici çalışmalar yapıldığı, çevre konulu kompozisyon yarışmalarının düzenlendiği belirtilmiştir. Çevre kirliliğini önleyici tedbirlerin alındığı, ancak ilçe belediyeleri ile büyükşehir belediyesi arasında özellikle yetki karmaşası nedeni ile istenen düzeyde hizmet üretilmediği, mevzuattaki boşlukların giderilmesi gerektiği ve yetki karmaşasının ortadan kaldırılması gerektiği vurgulanmıştır.

“Çevre sorunlarına yönelik kişisel tedbirlerin” de, ya yeterli düzeyde olmadığı (%40,7) ya da “Kısmen Yeterli” (%44,7) olduğu ifade edilmiştir. Bu sorunun eğitim ile aşılması ve bu durumun toplumsal bir sorun olmaktan çıkarılması konusunda pozitif görüşlerin olduğu belirlenmiştir. Nitekim ankete katılanlara “Kent ve Çevre Sorunlarının Eğitimle Aşılabileceğine İlişkin Beklenti Düzeyi” sorulduğunda, katılımcıların %36,7’sinin bu konuda verilen eğitimin yeterli olmadığı veya kısmen yeterli (%41) olduğu görüşünde oldukları görülmüştür. Az da olsa (%17,7) çevre duyarlılığı oluşturma konusunda yeterli eğitimin verildiği yönünde cevaplar da elde edilmiştir. Bu da katılımcıların eğitimin öneminin bilincinde olduklarını ve eğitimle sorunların aşılabileceği yönünde beklentilerinin var olduğunu göstermektedir.

Çevre Duyarlılığının Çevrenin Korunmasına Etkisi

Çevre bilincinin ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın geliştirilmesi çevre korunmasında etkili olacaktır. Diğer bir ifade ile insanlar çevrenin korunması konusunda hassasiyet gösterirlerse sağlıklı bir çevrenin oluşması mümkündür. Ankete katılanlara “Antakya’da insanların çevre duyarlılığı nasıldır?” sorusu yöneltilmiş, katılımcıların %47’si “duyarsız” olduklarını, %41,3’ü ise “kısmen duyarlı” olduklarını ifade etmişlerdir. İnsanların çevreye karşı “duyarlı” olduğunu düşünenlerin oranı %6’dır. Elde edilen sonuç, Antakya’da yaşayan insanların çevre sorunlarına karşı önemli ölçüde duyarsız olduklarını göstermektedir. Bununla beraber daha önce de belirtildiği gibi, ailelerin, eğitim kurumlarının ve belediyelerin çevre duyarlılığı konusunda ayrı ayrı çaba göstermesi yetmemekte, kent ve çevre sorunları konusunda toplumsal duyarlılığı oluşturmak için tek başına gösterilen çabalardan daha etkili bir yöntem olan katılımcı bir anlayış ile gerçekleştirilecek eğitim, etkinlik ve projelerde görev almak sureti ile kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın artırılması yönünde çalışmaların yapılması gerekmektedir. Duyarlılık düzeyinin artmasının çevre sorunlarının giderilmesinde pozitif etki oluşturacağı bir gerçektir. Nitekim ankete katılanlara “çevre duyarlılığının çevresel sorunları gidermedeki etkisi” sorulduğunda, katılımcıların %65’i duyarlılığın, sorunları gidermede etkili olacağını, %23’ü de kısmen etkili olacağını ileri sürmüşlerdir. Bu sonuç, çevre sorunlarının giderilmesinde halkının duyarlılık düzeyinin artırılmasının önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Diğer bir yaklaşımla, sorunu çözmek adına yapılan çalışmalar belli bir sisteme göre ve düzenli aralıklar ile yapıldığında ve sürdürülebilir hale getirildiğinde, insanların yaşadığı çevreye karşı daha duyarlı davranışlar geliştirecekleri, bu durumun zamanla gelişerek yeni bir çevre kültürü doğuracağı muhakkaktır. Bu kültürün sağlanmasında eğitimin önemli bir faktör olduğu ortadadır. Eğitim ile bireysel sorumluluk ve farkındalık artacaktır. Nitekim yapılan başka bir çalışmada (Bulut; Kara, 2017, s. 23) meslek farklılıkları kadar eğitim düzeylerinin de çevrenin korunmasında etkin rol oynadığı ortaya konmuştur.

Çevre Duyarlılığını Artırmanın Yolları ve Bu Konuda Yapılan Çalışmalar

Kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılığı oluşturmak için gerek belediyelerin gerek sivil toplum kuruluşlarının yapmış oldukları çalışmalar ve bu konuda vermiş oldukları hizmetler önemlidir. Ayrıca toplumun duyarlılık düzeyinin gelişmesi yönünde uygun ortamlar hazırlamak da gerekir. Örneğin, atıkların vatandaşlar tarafından değerlendirilebilmesi için öncelikle geri dönüşüm kutularının şehrin belli yerlerinde düzenli olarak yerleştirilmesi, insanları atıkları ayrıştırarak geri dönüşüme yönlendirecektir. Nitekim ankete katılanlara “*atıkları ne yaptıkları*” sorulduğunda ankete katılanların %39,7’si “atık kutusu olduğunda” atıklarını geri dönüşüm kutularına attıklarını ifade etmiş, %34’ü de geri dönüşümün önemli olduğunu belirtmiştir. Katılanların %17’si, çevrelerinde atık kutularının olmadığını belirtmişlerdir. Elde edilen sonuçlar toplumsal duyarlılığın artmasında ve çevre sorunlarının giderilmesinde fiziki ortamın ve alt yapının uygun hale getirilmesinin etkili olduğunu göstermektedir.

Gönüllü Kuruluşların Çalışmalarına Katılma

Çevre duyarlılığının artırılması ve sistematik hale getirilmesi için, katılımcı bir yaklaşımla, toplumun yapılan çalışmalara dâhil edilmesi ve bilinçlendirme çalışmalarının artırılması önemlidir. Bu konuda ankete katılanlara, “*gönüllü kuruluşlar tarafından yapılan çevre konulu çalışmalara ne kadar katıldıkları*” sorulduğunda, katılımcıların %63,3’ü bu tür çalışmalara katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Kısmen katılanlar (%22) istisna tutulursa katılımcıların sadece %9’u bu tür çalışmalara katıldığını söylemektedir. Bununla beraber, özellikle çevreyle doğrudan ilgili olan kurum temsilcileri ile yapılan görüşmelerde, çevre konusunda çalışan kurum ve kuruluşlar ile toplum arasında bir iletişim eksikliğinin olduğu, bu kurum ve kuruluşların halk tarafından yeterince bilinmediği, çevre konusundaki çalışmaların daha çok kurumlar arası ve genellikle rutini yerine getirme bağlamında ele alındığı söylenmektedir. Her ne kadar belediyeler ile gönüllü çevre örgütleri arasında birtakım çalışmalar yapıldığı söylene de siyasi görüş farklılıkları, sorunlara yaklaşım biçimleri, öneri ve alternatif görüşlerden çok, çalışmalar çatışmacı bir zemine dönüştüğü için verimli olamadıkları ifade edilmiştir. Bu bağlamda çevre duyarlılığının geliştirilmesi yönünde yapılan çalışmaların yetersiz kaldığı, her ne kadar seminer (%17,3) ve panel (%8,3) tarzında bir takım çalışmalar gerçekleştirilse de direkt olarak çevre duyarlılığı ve çevre sorunları konusuna yönelik hiçbir çalışmanın yapılamadığı (%74,3) belirtilmiştir.

Çevre Sorunlarının Çözümünde Öncelikli Görev

Yerel yönetimlerin ana görevi, yerel halka hizmet etmektir. Dolayısı ile kent ve çevre sorunlarına neden olan sorunların kaynağını tespit ederek gerekli tedbirleri almak, yerel yönetimlerin öncelikli sorumlulukları arasındadır. Bu sorumluluk kapsamında getireceği çözüm önerilerinin hayat geçirilmesinde izlenecek yol da oldukça önemlidir. Bu bağlamda ankete katılanlara, “*kent ve çevre sorunlarının çözümünde öncelikli görevin kime düştüğü*” sorulmuştur. Katılımcıların %39’u bu görevin öncelikle belediyelere düştüğünü belirtmiştir. %37,3’lük bir kesim bu görevin yürütülmesinde halkın da sorumluluk üstlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Genel görünüm, çevre sorunları konusunda toplumsal bir duyarlılık esastır ve bu duyarlılığın geliştirilmesi, aileden başlayarak tüm vatandaşlara ve bu konuda temel görev üstlenen belediyelere düştüğü yönündedir. Nitekim ankete katılanların %90’ı sorunun kaynağını “toplumsal duyarlılığın eksikliği” olarak görmektedir. Toplumsal duyarlılığın geliştirilmesi için teşvik ve motive edici etkinliklerin, yapılacak eğitimlerin ve bilgilendirmelerin etkin olacağı görülse de, “kirleten öder” ilkesi gereği cezalandırmanın da bir yöntem olabileceğine dikkat çekilmiştir. Katılımcılar arasında çevre sorunlarının giderilmesinde cezalandırmanın sorunların çözümünde etkili bir yöntem olmadığını düşünenlerin oranı %51,6’dır. Cezalandırmanın çevre duyarlılığını artırmada etkili bir yöntem

olduğunu düşünenlerin oranı %44'tür. İki sonucun birbirine yakın çıktığı görülmüştür. Aradaki bu farkın eğitim ile giderilmesi ve cezaya gerek kalmaksızın duyarlılığın artırılması mümkündür.

Çevre Duyarlılığı Konusundaki Öneri ve Yaklaşımlar

Ankete katılanlara, kent ve çevre sorunlarında toplumsal duyarlılık konusunda genel yaklaşımlarının neler olduğu ve varsa sorunların çözümü için ne gibi önerilerde bulunabilecekleri de sorulmuştur. Bu bağlamda elde edilen görüşlerin genel bir değerlendirmesi yapıldığında; katılımcıların büyük çoğunluğunun eğitici konferans, seminer, panel düzenlenmesi yönünde isteklerinin olduğu, çevre duyarlılığı eğitiminin ailede başlamasını, çevre duyarlılığı eğitiminin diğer platformlarda da devam ettirilmesini, okullarda çevre ile ilgili derslerin müfredata alınmasını gerekli görmekteyler.

Ayrıca, çevre ile ilgili duyuruların, görsel öğeler kullanılarak reklam, afiş, ilan tahtası, televizyon yayınları vb. kullanılarak yapılması önerilmiştir. “*Ayin mahallesi*” etkinlikleri tarzında çevre konusunda en duyarlı mahallelerin seçilmesi, çevre duyarlılığı konusunda teşvik edici aktivitelerle örnek sonuçların halka ilan edilmesi önerilmiştir.

Yine belediye ve halkın çevre konusunda alınacak kararlarda, yapılacak etkinliklerde birlikte karar alması, belediyelerin sorumluluğu halk ile paylaşması önerisi getirilmiştir. Mahallelerden, mahalle temsilcileri seçilerek düzenli toplantılar yapılması ve projeler üretilmesi önerilmiştir. Cezalandırma yönteminin üzerinde oldukça fazla durulmuş, caydırıcı cezalar ile halkın çevreye karşı duyarlılığının artırılması istenmiştir. Çöp kutuları ve geri dönüşüm kutularının, yeşil alanların ve parkların sayısının artırılması istenmiştir. Belediyenin daha aktif çalışması yönünde önerilerin ön plana çıktığı görülmüştür.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmanın gerek teorik bilgileri gerekse saha çalışmasından elde edilen bulguları birlikte değerlendirildiğinde, kent ve çevre sorunların giderilmesinde en önemli faktörün toplumsal duyarlılık olduğu söylenebilir. Özellikle günümüz dünyasında giderek artan ve küresel bir boyut kazanan çevre sorunları, ancak ortak çözümlerle giderilebilmekle beraber, sorunun çözümünde belki de en önemli yaklaşım, toplumsal duyarlılığı artırmak olacaktır. Tek tek bireylerin çevre duyarlılıkları farklı gerekçelendirilmektedir. Bireyler daha çok kederlerinin karşı karşıya kaldıkları sorunlarda çevre duyarlılığın artırılması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Oysa sorun toplumsal ve farklı boyutludur. Bu açıdan kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın geliştirilmesi yönünde yapılan çalışmalar, konuyla ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde birçok düzenlemenin yapılmasına ve hukuki metinlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Örneğin Stockholm süreci ile ortaya çıkan Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Bildirgesi, daha sonra Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'na hazırlanan Brundtland Raporu ve farklı zamanlarda yapılan Habitat toplantıları gibi birçok platformun, kent ve çevre sorunları konusunda toplumsal duyarlılığa dikkat çekmek ve bunun insanların ortak sorunu olduğuna vurgu yapmak amacı taşıdığı görülmektedir. Aslında böyle bir duyarlılığın Türk insanının kültürel kodlarında ve inanç sisteminde de var olduğu görülmektedir.

Kent ve çevre sorunları çerçevesinde yaşanan sorunları çözmek için toplumsal duyarlılığın artırılması ve bunun sürdürülebilirliğinin sağlanması birincil amaç olmalıdır. Özellikle insanların çevre konusunda birey olarak belli bir bilince varmasını, belli bir duyarlılık düzeyine erişmesini sağlamak gerekmektedir. Çünkü kent ve çevre sorunları kendini besleyen faktörleri ile dinamik bir süreç gerektirdiğinden, atılacak adımların da bilinçli olması gerekmektedir. Diğer bir ifade ile kent ve çevre sorunlarının ancak toplumsal duyarlılık ile çözülebileceği hesaba katılmalıdır. Nitekim bu çalışmadan elde edilen veriler dikkate

alındığında, toplumsal duyarlılığın çevre sorunlarının çözümünde uzun soluklu ve sürdürülebilir bir çözüm getireceği görülmektedir.

Bu bağlamda çalışmada; gerek yerel yönetimlerin gerekse sivil toplum kuruluşlarının kent ve çevre sorunları konusunda halkı bilinçlendirici çalışmalar yapması ve bunu yazılı ve görsel olarak duyurarak toplum üzerinde pozitif bir etki uyandırması gerekmektedir. Çevre ve çevre duyarlılığı eğitiminin yaygınlık kazanması, aileden başlayarak eğitimin tüm safhalarında verilmesi, okul müfredatlarına konulması, yeni çevre politikalarının üretilmesi ve bu konuda beyaz masa, halk günü gibi halk ile iletişim kanallarının geliştirilmesi, motive edici unsurların ortaya çıkarılması, gerekirse kamu yararı adına cezalandırmanın da bir yöntem olarak kabul edilmesi, çevre sorunlarının giderilmesinde çöp kutularının artırılması, yeşil alanların artırılması, sokağa salınan giderlerin kent altyapısına dâhil edilmesi gibi kentin sorunlarına çözüm bulmak ve katılımcı anlayışı yerleştirecek eğitim alt yapısını geliştirmek, toplumsal duyarlılığın geliştirilmesi yönünde etkili sonuçlar doğuracaktır.

Hatay ölçeğinde, kent ve çevre sorunları konusunda toplumsal duyarsızlık kadar yerel yönetimlerin de iyi bir sınav veremediği söylenebilir. Nitekim yerel yönetimlerin bu sorunları giderecek ve toplumsal duyarlılığı artıracak şekilde örgütlenemediği görülmüştür. Ayrıca kent ve çevre sorunlarına ilişkin bakış açıları, kent kültürünün gelişemediği, halkın kent ve çevre sorunlarına sadece sokak temizliği olarak baktığı ve çoğu kez onu bile sorun olarak görmediği, genel anlamda bir duyarsızlık olduğu söylenebilir. Geniş bir kapsama alanı olan duyarlılığın sosyal, kültürel teknik boyutları ile ele alınması, bu konuda yerel halk ile katılımcı politikalar geliştirilerek duyarlılığı artırıcı çalışmaların yapılması yerinde olacaktır. Diğer bir ifade ile Hatay ölçeğinde kent ve çevre sorunlarını gidermek ve bu konuda toplumsal duyarlılığı geliştirmek için birtakım projelerin hayat geçirilmesi gerekmektedir.

Aslında eğitim ve kültür seviyesi yüksek olan bir şehirde kent ve çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılığın düşük olarak görülmesi şaşırtıcıdır. Bu konuda birtakım çalışmalar yapılmakla beraber, tüm kurumsal ve idari yapıların katılımcı bir anlayışla bu çalışmaları artırmaları ve toplumsal duyarlılık konusunda aktif olmaları gerekmektedir.

Kaynakça

- Arıkboğa, E. (2007). Büyükşehirlerde kararları kim alıyor? Büyükşehir belediye meclislerinde temsil sorunu ve çözüm önerileri. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 16(1), 31-54.
- Atauz, A. (1994). Çevreci hareketlerin Türkiye'yi sarsmayan on yılı. *Birikim*, Ocak-Şubat 1994, 16-35.
- Ayten, A. (2010). 'Sahip olma' mı? 'Emanet görme' mi? Çevre bilinci ve dindarlık ilişkisi üzerine bir araştırma. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(2), 203- 233.
- Briggs, S.R. ve Cheek, J.M. (1986). The role of factor analysis in the development and evaluation of personality scales. *Journal of Personality*, (54), 106-148.
- Bulut, Y. ve Dönmez, D. (2019). 6360 sayılı düzenlemeyle oluşan büyükşehir modelinde büyükşehir belediyesi ile ilçe belediyeleri arasında yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri: Hatay ili örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(1), 29-40.
- Bulut, Y. ve Kara, M. (2017). Çevre sorunlarına duyarlılık: Hatay'da bir uygulama", *Türk İdare Dergisi*, (486), 13-36.
- Bulut, Y. (1999). *Kentsel alt örgütlenmelerin (mahalle, STK..vs) büyükşehir yönetimine katılımı: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

- Çelen, Ü. Yıldız, A. Atak, N. Tabak, R.S. ve Arısoy, M. (2002). Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi öğrencilerinin çevre duyarlılığı ve ilişkili faktörler. 8. *Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Bildiri Kitabı*, Diyarbakır.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). *2018 Çevre denetim raporu*. Ankara.
- Deniz, M.H. (2010). Sanayileşme perspektifinde kentleşme ve çevre kirliliği, *Coğrafya Dergisi*, (19), 95-105.
- Doyle, T., McEachern, D. ve MacGregor, S. (2015). *Environment and Politics*, Fourth Edition, Taylor&Francis Group, London and New York.
- Efstratios, A., Papadopoulou, H., Manos, B., ve Papadopoulos, A. (2009). *The implementation of the "polluter pays" principle in the fruit and vegetable canning industry in the prefecture of Imathia, Northern Greece*. Erişim tarihi: 15.07.2009, http://www.tero.gr/library/Tero_paper_cost_estimation_of_pollution.pdf,
- Erder, S. (1996). *İstanbul'a bir kent konu ÜMRANIYE*, İletişim Yay., İstanbul.
- Ertan, B. (2018). *Türkiye'de olmayan çevre bilinci*. Erişim tarihi: 01.3.2018, <http://www.gundem.be/tr/doc-dr-birol-ertan/turkiye-de-olmayan-cevre-bilinci>.
- Hatay Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü (HÇŞİM). (2015). Hatay ilinin öncelikli çevre sorunları ve çözüm önerileri. *Hatay Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu*, Antakya.
- Hatay Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü (HÇŞİM). (2018). *Hatay ili 2017 yılı çevre durum raporu*, Hatay.
- Hatay Valiliği. (2018). İlçelerimiz, www.hatay.gov.tr/ilcelerimiz
- İlkin, A. ve Alkin, E. (1991). *Ekonomik ve sosyal sorunlar-çözüm önerileri dizisi: Çevre Sorunları*. TOBB, Ünal Ofset, Ankara.
- Kainth, GS. (2009). Environmental awareness among school teachers. *ICFAI Journal of Environmental Economics*, 7(1), 34-50.
- Kaypak, Ş. (2015). Güvenliğin değişen anlamı; çevresel güvenlik (Hatay örneği). *Hatay Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu*, Antakya.
- Kıray, M. (1982). Metropolitan kent olgusu, *Toplum Bilim Yazıları*, (353), Ankara.
- Kocakurt, Ö. ve Güven, S. (2005) Çevre, aile ve çocuk. *Eğitim ve Bilim*, 30(135), 34-38.
- Özmen, D., Çetinkaya A. & Çakmakçı, NS. (2005). Üniversite öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik tutumları. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 4(6).
- Tuz, B. ve Kaman, N. (2019). *Kirleten öder ilkesi*. Erişim tarihi: 13.07.2020, https://www.academia.edu/19874189/Bedirhan_Tuz_KIRLETEN_ODER_ILKESI.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2014), Seçilmiş göstergelerle Hatay.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2019), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi İstatistikleri.
- Türksoy, Ö. (1991). Çevre duyarlılığı eğitiminde bilişsel yaklaşım: Çocuk ve temel çevre özellikleri. *Eğitim ve Bilim*, 15(80), 15-17.
- Yalçın, C. (1993). *Çevre Duyarlılığı ve Eğitimi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümü, Ankara.
- Yücel M., Uslu C. ve Say N. (2004). Çukurova Üniversitesi personel ve öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının belirlenmesi", *Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi*, 19(3), 109-118.

Yücel, M., Altunkasa, F., Gürçay, S., Uslu, C. ve Peker Say, N. (2006). Adana’da çevre duyarlılığı düzeyinin ve geliştirme olanaklarının araştırılması”, *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 19(2), 217-228.